

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА, СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ
ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 4 від 15.01.2019 р.

Голова НМР Н. М. Кольцун Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРЕТИЧНА ГРАМАТИКА БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ
(Морфологія. Синтаксис)
(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань для всіх галузей знань
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність для всіх спеціальностей
освітня програма для всіх освітніх програм
(назва освітньої програми)

тип дисципліни вибіркова

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

_____
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загального мовознавства,
слов'янських мов та світової літератури
протокол № 1 від «30» 08 2018р.

Завідувач

кафедри

проф. Т.С.Шевчук

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради
факультету іноземних мов

 доц. О.Р. Четверікова
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Берестецька Олена Петрівна, викладач кафедри загального мовознавства, слов'янських мов та світової літератури

Рецензенти програми:

Фоміна Лілія Георгіївна, кандидат філологічних наук, доцент

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	Лекції:	
	20	
Модулів: 2	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 120		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 3	Лабораторні заняття:	
Семестр: V	Семінарські заняття:	
	28	
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 2/3 год.		
- самостійна робота: 5/6 год.	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік		
Мова навчання: болгарська/українська	Самостійна робота:	
	72	

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є граматична система сучасної болгарської мови. Морфологія як розділ граматики про слово, що представлене сукупністю слівформ, які мають граматичні значення, та синтаксис як розділ граматики, що вивчає граматичну будову словосполучень та речень у мові.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів комплексу знань про словотвір, морфологію та синтаксис сучасної болгарської мови. Зазначений курс направлений на осмислення та розуміння особливостей болгарської мови як південнослов'янської і одночасно мови, що розвила ознаки мов балканського мовного союзу.

Передумови для вивчення дисципліни: володіння знаннями, які студенти отримали при вивченні практичного курсу болгарської мови, фонетики та лексикології.

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу пов'язана з дисциплінами «Теоретичний курс (Лексикологія. Фонетика) болгарської мови», «Комунікативний курс болгарської мови».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

1. Знання:

- мовні одиниці морфологічного та синтаксичного рівнів;
- аспекти вживання болгарського артикля;
- системи часу та способу дієслів болгарської мови;
- головні та другорядні члени речення;
- способи зв'язку слів у словосполученні;
- прості і ускладнені речення;
- види складних речень – складносурядні, складнопідрядні.

2. Уміння:

- виявляти та аналізувати мовні явища;
- визначати морфологічну форму слова;
- здійснювати морфемний та морфологічний аналіз слова;

- вирізняти самостійні та несамостійні частини мови;
- визначати головні та другорядні члени речення;
- розрізняти речення за метою висловлювання, характером, за формою;
- виконувати синтаксичний аналіз словосполучень, простого та складного речення за схемою.

3. Комунікація:

- вміння вести дискусію,
- навички вести навчальний діалог і ефективно організовувати співпрацю з учнями; ,
- володіння болгарською мовою на рівні В 2.

4. Автономність та відповідальність:

- вміння здійснювати самоконтроль, самооцінку, саморегуляцію,
- здатність коригувати та прогнозувати свою навчально-виховну діяльність.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття
1.	Предмет і завдання граматики	2	2				2
2.	Способи словотвору в сучасній болгарській мові	4	2	2			6
3.	Семантична і граматична характеристика іменника	6	2	4			8
4.	Прикметник. Числівник. Займенник	6	2	4			8
5.	Семантична і граматична характеристика дієслова	6	2	4			8
6.	Словосполучення як синтаксична одиниця	4	2	2			6
7.	Просте речення, його головні та другорядні члени	6	2	4			6
8.	Прості ускладнені речення	4	2	2			8
9.	Види складних речень	4	2	2			8
10.	Складнопідрядні речення	6	2	4			8
Проміжний контроль							4
Разом:		48	20	28			72

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Предмет і завдання граматики

Морфологія та синтаксис як розділи граматики. Загальна характеристика морфологічної системи сучасної болгарської мови: аналітизм як головна особливість. Прояви аналітизму в сучасній болгарській мові та інші характерні риси: артикль, регулярне вживання форм аористу та імперфекту. Наявність дієслівних форм переказування. Граматична класифікація слів в сучасній болгарській мові: семантично-граматична класифікація; морфологічна класифікація; синтаксична (функціональна) класифікація. Морфема: види морфем.

Тема 2. Способи словотвору в сучасній болгарській мові

Місце словотвору серед мовних рівнів. Основні поняття і структурні одиниці. Словотвірний формант. Вмотивованість похідного слова. Словотвірне значення. Структура похідного слова. Способи словотворення в сучасній болгарській мові: афіксальний;

композиційний; шляхом внутрішньої флексії; шляхом злиття слів. Творення іменників та прикметників. Основні способи утворення дієслів: префіксація, суфіксація. Неморфологічні способи словотвору.

Тема 3. Семантична і граматична характеристика іменника

Лексико-граматичні і граматичні категорії іменників: рід, число, залишкові форми відмінювання, категорія визначеності. Утворення форм множини іменників в залежності від роду. Сутність граматичної категорії «визначеність/невизначеність». Членування іменників в залежності від фонетичних, морфологічних та синтактичних особливостей.

Тема 4. Прикметник. Числівник. Займенник

Семантична та граматична характеристика. Граматичні категорії прикметників. Ступені порівняння прикметників. Семантична та граматична характеристика. Граматичні категорії числівників. Займенник. Семантична та граматична характеристика. Розряди займенників. Утворення та вживання займенників у тексті. Залишкові форми відмінювання займенників

Тема 5. Семантична і граматична характеристика дієслова

Види дієслів: перехідні/неперехідні; особові/безособові; прості/складні. Види дієслівних форм: особові/неособові; прості/складні форми. Граматичні категорії дієслів. Сутність категорії виду. Утворення перфективів і імперфективів. Система форм часу в сучасній болгарській мові. значення та вживання форм часу. Категорія способу: дійсний, наказовий, умовний, переповідний. Утворення та вживання дев'яти форм часу в переповідному способі. Неособові дієслівні форми: дієприкметник, дієприслівник, залишки інфінітиву. Активні і пасивні дієслівні конструкції.

Тема 6. Словосполучення як синтаксична одиниця

Словосполучення як синтаксична одиниця. Відмінність між словосполученням і реченням. Різновиди словосполучень за типом синтаксичного зв'язку між їх компонентами (підрядні і сурядні). Підрядні словосполучення. Головне і залежне слово. Засоби зв'язку залежного слова з головним. Групи підрядних словосполучень за частиномовним вираження головного компонента. Групи підрядних словосполучень за ступенем семантичної спаяності їх компонентів: синтаксично вільні і синтаксично зв'язані (нерозкладні) словосполучення. Групи словосполучень за структурою.

Тема 7. Просте речення, його головні на другорядні члени

Речення як основна синтаксична одиниця та його ознаки. Формально-синтаксична структура речення. Класифікація простих речень. Двоскладні речення. Граматична основа двоскладного речення. Підмет як компонент граматичної основи двоскладного речення. Присудок як компонент граматичної основи двоскладного речення. Структурні типи присудків. Другорядні члени речення. Означення як другорядний член речення. Узгоджені і неузгоджені означення і способи їх вираження. Прикладка як різновид означення. Додаток як другорядний член речення. Прямі і непрямі додатки і способи їх вираження. Обставина як другорядний член речення. Розряди обставин за значенням і способи їх вираження.. Односкладні речення. Класифікація односкладних речень. Неповні речення.

Тема 8. Прості ускладнені речення

Речення з однорідними членами. Традиційне трактування речень з однорідними членами. Ознаки однорідних членів. Узагальнювальні слова при однорідних членах. Речення з відокремленими членами. Вставні слова і словосполучення у структурі речення. Морфологічне вираження вставних слів і словосполучень. Вставні речення. Речення із звертаннями. Способи вираження і структура звертань.

Тема 9. Види складних речень

Складне речення як структурно-змістова та інтонаційна єдність двох і більше предикативних частин. Інтонаційні особливості складного речення. Особливості внутрішньої будови предикативних частин складного речення: структурна неповнота; наявність в одній частині слів, що потребують розкриття свого змісту; наявність компонентів, спільних для кількох предикативних частин; паралелізм структури предикативних частин; особливий порядок розташування предикативних частин у межах складного речення. Складносурядні речення. Класифікація складносурядних речень.

Тема 10. Складнопідрядні речення

Класифікація складнопідрядних речень. Складнопідрядні речення з підрядною означальною частиною. Складнопідрядні речення з підрядною підметовою частиною. Складнопідрядні речення з підрядною присудковою частиною. Складнопідрядні речення з підрядною з'ясувальною частиною. Складнопідрядні речення з підрядною обставинною частиною. Складнопідрядні речення з кількома підрядними частинами.

5.2. Тематика семінарських занять

1.	Словотвірні моделі в сучасній болгарській мові
2.	Лексико-граматичні розряди іменника
3.	Морфологічні ознаки іменника
4.	Морфологічні ознаки прикметників та числівників
5.	Система займенників в сучасній болгарській мові
6.	Морфологічні категорії дієслова
7.	Особові та неособові форми дієслова
8.	Підрядні словосполучення
9.	Речення як мовна одиниця
10.	Види односкладних речень
11.	Синтаксис простого неускладненого речення
12.	Складносурядне речення
13.	Складнопідрядне речення
14.	Безсполучникові складні речення

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форми звітності
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	6	усна або письмова відповідь
2.	Підготовка до семінарських занять	24	усна або письмова відповідь
3.	Вивчення першоджерел з дисципліни	26	усна або письмова відповідь
4.	Виконання вправ	12	письмовий звіт
5.	Підготовка до проміжного контролю	4	контрольна робота
	Разом	72	

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття.

6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.

6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час вивчення дисципліни використовуються такі *види поточного контролю:*

- усні та письмові опитування під час семінарських занять;
- виконання письмових вправ;
- перевірка словників термінів.

Проміжний контроль проводиться в формі виконання 30 тестових завдань. Кожне завдання складається як питання, на яке потрібно дати одну з чотирьох запропонованих відповідей.

Приклад завдань модульної контрольної роботи:

Словосъчетанието ...

- а) е съединение най-малко на две самостойни думи
- б) е съединение на самостойна и несамостойна дума
- в) има най-малко три думи в състава си
- г) има смислова и граматическа завършеност.

Думата *страхливец* е образувана по ...

- а) композиционен начин
- б) суфиксален начин
- в) чрез вътрешна флексия
- г) първична.

Кое твърдение за глаголните форми в изречението е вярно?

Веднъжка жънали цял ден, вечерта яли, после пели момичетата, смели се. (Й. Йовков)

- а) Глаголните форми в изречението са в условно наклонение.
- б) Използваните в изречението глаголни форми са преизказни.
- в) Използваните в изречението глаголни форми са в изявително наклонение.
- г) Глаголните форми в изречението са в повелително наклонение.

Кое от прилагателните имена не може да се степенува?

- а) широк
- б) висок
- в) честен
- г) вощен.

8. КРИТЕРИЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та критерії оцінювання знань студентів.

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

8.2. Критерії оцінювання під час практичних занять.

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає

	достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання проміжного контролю.

Правильна відповідь оцінюється в 1 бал. При виконанні модульної контрольної роботи враховується кількість правильно виконаних завдань.

Максимальна кількість балів за модульну контрольну роботу - 30.

кількість правильних відповідей - бал за 100-бальною шкалою	
30 - 100	21 - 73
29 - 97	20 - 70
28 - 94	19 - 67
27 - 91	18 - 64
26 - 88	17 - 61
25 - 85	16 - 58
24 - 82	15 - 55
23 - 79	14 - 52
22 - 76	13 - не зараховується

8.4 Критерії оцінювання підсумкового контролю

Оцінка за семестр у вигляді заліку виставляється на підставі результатів виконання студентом видів робіт, зазначених у робочій програмі навчальної дисципліни. Критерії оцінювання поточного та проміжного визначаються із урахуванням вагових коефіцієнтів поточного контролю – 0,7; проміжного контролю – 0,3.

Залік отримує студент, який виконав усі види завдань і має достатню кількість балів за поточний контроль (не менше 35 балів) та проміжний контроль (не менше 16 балів).

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Під час вивчення дисципліни використовуються ноутбуки.

10. РЕКОМЕНДОВАНИ ДЖЕРЕЛА ИНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Андрейчин Л. Попов К., Стоянов Ст. Граматика на българския книжовен език. София, 1977.
2. Бояджиев Т., Куцаров И., Пенчев Й. Съвременен български език (Фонетика. Лексикология. Словообразуване. Морфология. Синтаксис). София, 1999. 656 с.
3. Барболова З. Съвременен български език (морфология). София, 1997.
4. Граматика на съвременния български книжовен език. Т.2, Морфология. Ред. Ст.Стоянов. С., 1983.
5. Граматика на съвременния български книжовен език. Т.3, Синтаксис. Ред. Ст.Стоянов. С., 1983.
6. Илиев Ат. Синтаксис на българския език. София, 1988.
7. Коева С. Синтаксис и пунктуация. Пловдив, 2006.
8. Куцаров И. Лекции по българска морфология. София, 1997.
9. Куцаров И. Теоретична граматика на българския език. Пловдив, 2007.
10. Маслов Ю.С. Граматика на българския език. София, 1982.
11. Недев И. Синтаксис на съвременния български книжовен език. София, 1992.
12. Недев И. Помагало по синтаксис на българския език София, 1988.
13. Николова Н. Езикова култура. Шумен, 1996.
14. Пашов П. Практическа българска граматика. София, 1994.
15. Пашова М. Граматика на съвременния български език. София, 2014.
16. Пенчев, Й. Български синтаксис. Управление и свързване. Пловдив, 1994.
17. Пенчев, Й. Съвременен български книжовен език. Синтаксис. Пловдив, 1998.
18. Радева В. Словообразуването в българския книжовен език. София, 1991.
19. Тишева, Й. Модели за интерпретация на сложното изречение в българския език. София, 2000.
20. Стоянов Ст. Граматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология. София, 1980.

10.2. Допоміжні джерела

1. Божков Р. Учебен правописен и словообразователен речник на съвременния български книжовен език. София, 1996.
2. Болгарсько-український словник. Київ, 1988
3. Български тълковен речник (Четвърто издание. Допълнено и преработено от Д.Попов). София, 2005.
4. Болгарско-русский фразеологический словарь, София-Москва, 1974.
5. Желязкова Д. Справочник по правопис. София, 2010, 184 с.
6. Кръстев Б. Морфологията на българския език в 187 типови таблици. София, 1990
7. Нов правописен речник на българския език. София, 2002. 1072 с.
8. Официален правописен речник на българския език. София, 2012.
9. Петрова С. Правопис и пунктуация в българския език. София, 2016.
10. Правопис и пунктуация на българския език. Основни правила. Помагало. София, 2011, 176 с.
11. Потапенко-Калоянова К. Украинсько-болгарський словник. Київ, 2002
12. Потапенко-Калоянова К. Българско-украински речник. Київ, 2004
13. Радева П., Радева Н. Учебен речник на непознати и остарели думи в българския език. Велико Търново, 1994.
14. Пашов П., Първев Хр. Правоговорен и правописен речник на българския език. София, 2002. 1208 с.
15. Речник на чуждите думи в българския език. София, 1974.
16. Украинсько-болгарський фразеологічний словник /Съст. К.К. Потапенко. Київ, 2011.

10.3. Интернет-ресурси

Езикови справки. Институт за български език БАН.
<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>